

Urednik
dr. Jure Zovko

Recenzenti
dr. Darko Novaković
dr. Josip Talanga

Lektorica i korektorica
Milka Tica

CIP-katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 141.131

Platon*

Fedon / Platon: preveo Koloman Rac;

uvod i bilješke Jure Zovko

- Zagreb : Naklada Jurčić, 1996. - 157 str. ; 20 cm.

Bibliografija: str. 142-144.

ISBN 953-6016-10-9

960215008

ISBN 953-6016-10-9

PLATON

FEDON

Prijevod
KOLOMAN RAC

Uvod i bilješke
dr. JURE ZOVKO

NAKLADA JURČIĆ
ZAGREB, 1996.

— Ama pokušat ću, kaže. Prije svega da vidimo, što to Kriton — tako mi se vidi — davno želi da kaže.

— Što drugo, Sokrate, reče Kriton, nego to, da mi onaj, koji ima otrov da ti poda, davno govori, da treba tebi kazati, neka bi se što manje razgovarao. Jer tko se, kaže, razgovara, odviše se ugrije, a tako što ne treba otrovu dodavati; inače, radi li tko ovako, mora kadšto dva, da — i tri puta da pije.

A Sokrat će:

— Pusti ga s mirom! Neka samo pripravlja svoje, kao da će do dva puta dati, a ustreba li, i do tri puta!

— To sam gotovo znao, reče Kriton, ali mi on odavna ne da mira.

— Pusti ga! kaže. No pred vama sucima volja me sada razložiti, po čemu mi se vidi, da se čovjek, koji je uistinu u filozofiji proboravio vijek svoj, s pravom ne boji, kad mu je mrijeti, i da je pun nade, da će se ondje, kad umre, dokopati najveće sreće. A kako to može biti, Simija i Kebete, to ću ja pokušati da kažem.

9.

Ma ostali, čini se, ne vide, tko valjano prigrlji filozofiju, da taj ni o čemu drugom ne radi, nego želi mrijeti i mrtvu biti¹⁷. Ako je to dakle istina, čudno bi valjda bilo, kad čovjek ne bi za svega života nastojao ni

o čemu drugom nego o tom, a srdio bi se, kad bi ono došlo, oko čega je on davno nastojao i trudio se.

I Simija se nasmija i reče:

— Tako mi Zeusa, Sokrate, ti me nasmija, ako mi i nije sada baš do smijeha. Držim naime, ako upravo to čuje svijet, mislit će, da se to za čovjeka koji se bavi filozofijom, baš dobro kaže, i prihvatit će — pogotovo ljudi oni tamo kod nas — od srca rado, da zaista želi smrt, tko se filozofijom bavi; i reći će, da vide dobro, da on zasluguje, da ga to stigne.

— I istinu bi, Simija, govorili, samo što kažu, da vide. Ta ne vide, zašto pravi filozof želi smrt i zašto zasluguje smrt. Recimo sami sebi, a njih pustimo s mirom: držimo li, da je smrt nešto?

— Svakako! prihvatiti i reče Simija.

— Ta valjda nije što drugo no rastanak duše s tijelom? Pa znači li biti mrtvu, kad se ovamo tijelo rastane s dušom i bude samo za se, a onamo se opet duša rastane s tijelom, te je sama za se? Ta valjda nije smrt nešto drugo nego to?

— Nije, nego to, kaže.

— Pogledajde, dobri moj, jesi li i ti iste misli, kao ja! Ovak, mislim, razumjet ćemo bolje ono, što motrimo. Čini li ti se, da je posao filozofov truditi se oko ovih tako zvanih slasti, kao što je na pr. hrana i pilo?

— Nimalo, Sokratel reče Simija.

— Pa što? Oko putene ljubavi?

— Nipošto.

— Pa što? Misliš li, da ovakav mari za ostalu njegovu tjelesnu? Misliš li, da na pr. čijeni vanrednu obuću i ostalu gizdu na tijelu ili da zazire od toga, koliko nije prijeka potreba, da to ima?

— Bar pravi, kaže, filozof, mislim, zazire od toga.

— Zar uopće, kaže, misliš, da se briga takva čovjeka tiče tijela, a ne odvrća se, kolikogod može, od njega, te naginje k duši?

— Ja bar mislim.

— Zar je dakle po tome prije svega jasno, da, ako itko drugi, a ono filozof oslobađa što većma dušu zadrugu tjelesne?

— Čini se.

— I valjda se, Simija, čini većini ljudi ovo: koga ništa takvo ne veseli niti ima u njega tako što, tomu nije vrijedno živjeti, nego je gotov mrtvac, kad ništa ne mari za slasti, što dolaze od tijela.

— Sasvim istinu govoriš.

10.

— A što je sa stjecanjem spoznaje? Je li tijelo na putu ili nije, ako ga tko u istraživanju uzme za druga? Mislim od prilike ovako. Ima li za čovjeka štogod istine u vidu i sluhu, ili je tako, kako nam i pjesnici uvijek trube, da ništa ne čujemo dobro niti vidimo? A opet,

ako ova sjenila tjelesna nijesu dobra ni sigurna, teško će biti ostala, jer su sva negdje od njih slabija. Ili se tebi ne čini?

— Dakako, reče.

— Pa kada se, kaže, duša hvata istine? Ta, kad uzme s tijelom nešto motriti, onda tijelo zacijelo nju vara.

— Istinu govoriš.

— Pa zar joj se u mišljenju, ako igdje drugdje, ne očituje nešto, što zaista jest?

— Da.

— A negdje baš ponajbolje misli onda, kad je ništa od toga ne smeta — ni sluh ni vid ni bol ni slast kakva, nego se što više osami i s tijelom raskrsti pa, kolikogod može, bez društva i dodira njegova teži na ono, što jest.

— Tako je.

— Ne zazire li i tu duša filozofova silno od tijela i bježi od njega, a traži, da bude sama za se?

— Čini se.

— A što je, Simija, evo s ovim? Kažemo li, da ima nešto o sebi pravedno ili ništa?¹³

— Doista, tako mi Zeusa, kažemo.

— Pa i nešto lijepo i dobro?

— Kako ne?

— Jesi li već dakle ikad tako što vidio očima?

— Nipošto, reče on.

— Nego si to drugim nekim sjetilom tjelesnim dokućio? A mislim veličinu, zdravlje, snagu, jednom riječju sve ostalo, što je već svako po svom biću. Motri li se tijelom živa živcata istina toga? Ili je ovako. Tko se od nas najbolje i najsavjesnije spremi da prosudi ono svako o sebi, što motri, on će doći najbliže spoznanju svega onoga.

— Svakako.

— Hoće li dakle to ponajbolje učiniti onaj, koji će se što više samim duhom latiti svega, te ne će vida uzimati u pomoć u razmišljanju niti će pritegnuti jedno drugo koje sjetilo pored mišljenja, nego će čistim¹⁴ duhom, samim o sebi, kušati da hvata svaki onaj bitak čist o sebi, a otet će se što više očima, ušima, čitavomu, da rečem, tijelu, jer ono smeta i ne da duši, kad je s njom, da dođe do istine i spoznaje, — ne će li se, Simija, taj, ako itko drugi, dokopati bitka?

— I te kako, Sokrate, reče Simija, govoriš istinu!

11.

— Po svemu tome, kaže, treba dakle da se u ozbiljnih filozofa budi ovakva nekakva misao, te će oni i među se od prilike ovako što govoriti: "Ima, čini se, neki regbi puteljak, koji nas dovodi k svrsi; jer dok nam je u razmatranju tijelo zajedno s umom i dok je

duša naša izmiješana s takvom nevoljom, ne dovinusmo se pak nikad dosta onomu, što želimo, a to je, velimo, istina. Ama nebrojene jade zadaje nam tijelo radi potrebne hrane, pa ako još navale bolesti kakve, ne daju nam goniti za onim, što zaista jest. A napunjuje nas ljubavju, požudom, strahom i svakojakim podobama i tolikim tricama i kućinama, te se zapravo uistinu od njega, što on riječ, ne možemo nigda ni razabrati. Pa i ratove, bune i bitke ne gradi ništa drugo doli tijelo i požude njegove. Ta radi zgrtanja novaca rađaju se ratovi, a novce smo prisiljeni zgrtati tijelu za volju, jer robujemo njezi njegovoj. Pa tako nam zbog svega toga ne dotječe vremena za filozofiju. A krajnje je od svega, što nam, ako od njega i odahnemo koji časak te se damo na istraživanje, ono svuda upada, rađa smetnju i zabunu i uznemiruje, te od njega ne možemo motriti istine, već nam je zaista jasno, hoćemo li ikad nešto dokraja da spoznamo, a ono nam se s njime rasti i samom dušom gledati sve o sebi. Pa, sva je prilika, imat ćemo, što nam srce žudi — a velimo, da je spoznaja zlato naše — onda, kad, kako razlaganje pokazuje, preminemo, a ne za života. Jer ako se zbog tijela ne može ništa dokraja spoznati, bit će jedno od dvoga: ili se nigdje ne da steći znanje ili poslije smrti. Ta onda će duša biti sama za se, bez tijela, a prije ne. I dok živimo, bit ćemo, sva je prilika, znanju najviše ovako na domaku, ako budemo što manje, koliko je već prijeka potreba, općili i družili se s tijelom i ako se ne budemo napunjali

prirodom njegovom, nego ako budemo od njega čisti, dok nas bog ne oslobodi. I ovako čisti i riješeni bezumlja tjelesnoga bit ćemo po svojoj prilici sa sličnim i spoznat ćemo sami po sebi svu golu istinu. A to ne može biti laž. Ta nečisto se valjda ne smije hvatai čistoga". Tako mislim moraju među sobom govoriti i suditi svi zaista znanja željni. Ili ti se ne čini tako?

— I te kako, Sokrate!

12.

— Dakle, reče Sokrat, ako je to istina, prijatelju, ima mnogo nade, kad stignemo onamo, kamo ja polazim, da ćemo tamo, ako iole gdje drugdje, dovoljno steći ono, oko čega smo se u prošastom životu tolikom mukom namučili. Stoga idem na taj put, na koji su me sada otppravili, u dobroj nadi, pa će tako i drugi čovjek, ako drži, da mu je duh spreman, u neku ruku čist.

— Svakako, kaže Simija.

— A nije li to, što davno pominjemo u govoru, čišćenje, kao od tijela što više odijeliš dušu i priučiš je, da se svuda za se iz tijela skuplja i sabira i da po mogućnosti i ovčas i unapredak boravi sama za se, riješena tijela kao okova?

— Dakako, kaže.

— Ne zove li se to smrt, — odrješenje i odjeljenje duše od tijela?

— Svakako, reče on.

— A rješavati je — tako velimo — nastoji uvijek najvećima i jedino pravi filozof, te je upravo to posao filozofov riješiti i odijeliti dušu od tijela.¹⁵ Ili nije?

— Čini se.

— Ne bi li — to sam rekao na početku — bilo smiješno, ako bi se čovjek za života pripravljao, da bude što bliže smrti, i ako bi ovako živio, a ljutio se onda, kad bi mu ona došla? Ne bi li to smiješno bilo?

— Kako ne!

— Dakle, Simija, pravi filozof zaista nastoji mrijeti i najmanje se od ljudi straši smrti. Vidi odavde! Ako je on naime svuda u zavadnji s tijelom i želi, da je u njega duša sama za se, pa kad bi mu se to dogodilo, a on bio u strahu i ljutio se, ne bi li to bila velika nedosljednost, kad ne bi s veseljem išao onamo, gdje ima, kad stigne, nade, da će naći ono, što je za života volio — a volio je spoznaju, — i da će se otići društvu onoga, s čim se bio zavadio? Ili zar su eno mnogi, kad im je umr'o zemaljski miljenik pa žena i sin, drage volje bili spravi poći u Had, jer ih je vodila nada, da će ondje ugledati one, za kojima su ginuli, i da će biti s njima, a voli li tko uistinu spoznaju i silno prigrliti istu nadu, da se ne će nigdje drugdje nego u Hadu na nju, kako treba, namjeriti, — hoće li se taj na umoru ljutiti i ne će rado ići onamo? Bar treba držati, da hoće, ako je, prijatelju, uistinu filozof. Ta nipošto ne će misliti, da će drugdje gdje naći čistu spoznaju nego ondje. A ako je to tako,